

รูปแบบการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก : โรงเรียนบ้านทองหลาง SMALL SCHOOL DEVELOPMENT MODEL : BAN THONG LANG SCHOOL

อนุสรณ์ มะเดื่อชุมพร
Anusorn Madeuchumpron
โรงเรียนบ้านทองหลาง
Ban Thong Lang School.
E-mail: kruben9999@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สังเคราะห์การประเมินโครงการประจำปีเพื่อสร้างความเชื่อมั่นต่อการบริหารวิชาการ 2) สังเคราะห์การพัฒนาครูต้นแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ 3) ศึกษาหลักการแนวคิดรูปแบบการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก และ 4) นำเสนอรูปแบบการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก : โรงเรียนบ้านทองหลาง ดำเนินการวิจัยแบบผสมวิธี โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 512 คน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 17 รูป/คน ผู้สนทนากลุ่ม จำนวน 13 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม และการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าสถิติและการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า

- 1) การประเมินโครงการประจำปีช่วยสร้างความเชื่อมั่นผ่านการประชาสัมพันธ์และการดึงผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมาร่วมพัฒนา
- 2) การพัฒนาครูต้นแบบช่วยยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและสร้างเครือข่ายครูที่เข้มแข็ง
- 3) หลักการสำคัญในการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กคือการประยุกต์ใช้หลัก "อิทธิบาท 4" (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) เพื่อสร้างแรงจูงใจและความเพียรในการทำงาน และ
- 4) รูปแบบการพัฒนาโรงเรียนบ้านทองหลางที่นำเสนอคือ "TL-MODEL" (T: Trust, L: Learning) ซึ่งเน้นการบริหารเชิงวิชาการควบคู่กับการพัฒนาครูและนักเรียน โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานและมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนเพื่อแก้ปัญหาข้อจำกัดของโรงเรียนขนาดเล็กอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การบริหารวิชาการ, ครูต้นแบบ, โรงเรียนขนาดเล็ก, อิทธิบาท 4

Abstracts

This research aimed to: 1) synthesize annual project evaluations to build academic administration confidence; 2) synthesize the development of master teachers within Professional Learning Communities (PLC); 3) study principles and concepts for small school development; and 4) propose a development model for Ban Thong Lang School. A mixed-methods research design was used, involving 542 participants and key informants. Data were collected via interviews, questionnaires, and focus group discussions, then analyzed using statistics and content analysis.

The results revealed that:

- 1) project evaluations built confidence by engaging stakeholders in the development process
- 2) master teacher development improved student achievement and strengthened teacher networks
- 3) a key principle for small school development is the application of "Iddhipada 4" (Chanda, Viriya, Citta, Vimamsa) to foster motivation and perseverance.
- 4) the proposed development model, "TL-MODEL" (T: Trust, L: Learning), focuses on academic excellence combined with teacher and student growth. This school-based management approach emphasizes multi-sector participation to sustainably overcome the limitations of small schools.

Keywords: Academic Administration, Master Teacher, Small Schools, Iddhipada 4

บทนำ

การเรียนรู้ของประชาชนยุคปัจจุบันแตกต่างจากอดีต ปัจจุบันมีการเรียนรู้อย่างรวดเร็ว เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ยุค 4.0 เกิดการพัฒนาของเทคโนโลยีและอินเทอร์เน็ต ทำให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงการเรียนรู้ในรูปแบบออนไลน์จากผู้เชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ ส่งผลตรงแก่วิถีชีวิตประชาชนในสังคมยุคสมัยใหม่ นโยบายสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีงบประมาณ พ.ศ.2564 – 2565 สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560 แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561 – 2580) แผนปฏิรูปประเทศด้านการศึกษา โดยเฉพาะกิจกรรมปฏิรูปประเทศที่จะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อประชาชนอย่างมีนัยสำคัญ ที่มีความสำคัญเร่งด่วนสามารถดำเนินการและวัดผลได้อย่างเป็นรูปธรรมในช่วงปี พ.ศ. 2564 - 2565 ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้แก่ (1) การสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางการศึกษาตั้งแต่ระดับปฐมวัย (2) การพัฒนาการจัดการเรียนการสอนสู่การเรียนรู้ฐานสมรรถนะ เพื่อตอบสนองการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 และ (3) การปฏิรูปกลไกและระบบการผลิตและพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพมาตรฐาน (สำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน กลุ่มวิจัยและพัฒนานโยบาย, 2564)

นโยบายการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กโดยมุ่งเน้นให้เป็นโรงเรียนคุณภาพของชุมชน เพื่อสร้างโอกาส ลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา และพัฒนาการศึกษาสู่ความเป็นเลิศ เกิดประโยชน์สูงสุดต่อสาธารณชน เพื่อจัดทำแผนบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กแบบขั้นบันไดที่มีความต่อเนื่องและยั่งยืน ให้เห็นผลอย่างเป็นรูปธรรม โดยกำหนดเป้าหมาย ระยะเวลา และแนวทางการดำเนินงานอย่างชัดเจน มีการบริหารทรัพยากรทางการศึกษา รวมถึงการบริหารอัตรากำลังคนให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด มุ่งเน้นให้ผู้ปกครอง ชุมชน ท้องถิ่น และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการดำเนินการ (ธนู วงษ์จินดา, 2562)

โรงเรียนบ้านทองหลางมุ่งดำเนินงานตามนโยบายสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน แต่ด้วยสภาพปัญหาและข้อจำกัดหลายประการจึงไม่สามารถดำเนินงานตามแนวนโยบายนั้นได้ เพียงแต่มีความมุ่งมั่นจะปฏิบัติงานเต็มความรู้ความสามารถ จึงนำข้อมูลการบริหารโรงเรียน

บ้านทองหลางนำมาเรียนรู้เพื่อวิจัยและพัฒนา ซึ่งพบว่าโรงเรียนบ้านทองหลางเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก มีจำนวนนักเรียนน้อย ชุมชนยังขาดความเชื่อมั่น งบประมาณน้อย ขาดอุปกรณ์ เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ครูมีจำนวนน้อยและขาดแคลนครูที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง จำนวนครูไม่ครบชั้นเรียน ครูไม่ครบทุกสาขารายวิชา ส่งผลกระทบต่อการศึกษา นอกจากนี้ชุมชนยังไม่ให้ความร่วมมือในการสนับสนุนหรือการพัฒนาโรงเรียน

การพัฒนาโรงเรียนบ้านทองเพื่อสร้างความเชื่อมั่น ผู้วิจัยเลือกการพัฒนาครูไปพร้อมกับ การพัฒนานักเรียน เนื่องจากครูที่ได้รับการพัฒนาเป็นกลไกสำคัญต่อการพัฒนานักเรียนและสร้าง ความเชื่อมั่นแก่ผู้ปกครอง ชุมชน อีกทั้งการอบรมพัฒนาครูให้มีความรู้ มีทักษะเฉพาะทางตาม ลักษณะวิชาชีพส่งผลต่อการพัฒนา นักเรียนส่วนมากต้องเข้ารับการอบรมกับหน่วยงานภายนอก ใช้เวลาเรียนรู้พัฒนาตนเองโดยใช้ระยะเวลานานกว่าจะมีทักษะสามารถปฏิบัติได้ดี และผลกระทบที่ เกิดจากการอบรมเป็นเวลานาน พบว่า ครูต้องทิ้งนักเรียน เกิดปัญหาซ้ำซ้อน ครูสอนไม่ครบชั้น สอนไม่ครบตามแผนการสอน นักเรียนขาดการพัฒนา ครูในโรงเรียนมีภาระเพิ่ม อาจเกิดความขัดแย้ง ในโรงเรียน ชุมชนขาดความเชื่อมั่น

การดำเนินกิจกรรมบริหารจัดการโรงเรียนบ้านทองหลางที่ผ่านมาชุมชนมีส่วนร่วมน้อย การช่วยสนับสนุนพัฒนาโรงเรียน งานพัฒนาสิ่งปลูกสร้างสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนจึงไม่ เพียงพอ ไม่รองรับการจัดกิจกรรมพัฒนานักเรียน ผลการเรียนรู้จากการผลการประเมินปรากฏว่าผล การประเมินคุณภาพผู้เรียนในระดับชาติ NT ของผู้เรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และผู้เรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทั้งในภาพรวม ระดับชาติ ยังไม่เป็นที่น่าพอใจ คือผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ค่อนข้างต่ำทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ ผลงานนักเรียนมีน้อย

การพัฒนาโรงเรียนบ้านทองหลางช่วงปี 2564-2565 ได้จัดเวทีระดมคิด ครู ชุมชน เรียนรู้ ปัญหาการพัฒนาโรงเรียนบ้านทองหลาง ปัญหาโรงเรียนขนาดเล็ก ผลสรุป เลือกพัฒนาครูโดยอาศัย แนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) ดำเนินการพัฒนาครูในรูปแบบเครือข่ายชุมชนแห่ง การเรียนรู้โรงเรียนบ้านทองหลาง การพึ่งพาเพื่อนครู ดึงพลังร่วมชุมชนช่วยพัฒนาครู พัฒนานักเรียน และนำโครงการบริหารวิชาการ ปีการศึกษา 2565 จำนวน 8 โครงการ เป็นตัวแปรปฏิบัติการพัฒนา ครู ลดปัญหาการพัฒนาครูจากการทิ้งนักเรียน เพิ่มการเรียนรู้ร่วมกับเครือข่าย การอบรมภายนอก ระยะสั้น ๆ ส่งผลไปยังการพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียนโรงเรียนขนาดเล็ก : โรงเรียนบ้านทองหลาง และเพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้เกิดขึ้นในชุมชน ส่งผลต่อการพัฒนาโรงเรียนบ้านทองหลาง ขยายผลสู่ การพัฒนาชุมชน

สำหรับการพัฒนานักเรียนอาศัยการสอนแบบโครงการและนวัตกรรมการเรียนแบบ บูรณาการร่วมกับกิจกรรมเครือข่าย มีรูปแบบการประเมินที่หลากหลายตามผลงานนักเรียนสร้างขึ้น หลังเรียนรู้ ด้วยเหตุปัญหาและความสำคัญเบื้องต้นผู้วิจัยมีความสนใจรูปแบบการพัฒนาโรงเรียน ขนาดเล็ก : โรงเรียนบ้านทองหลาง และนำผลการวิจัยพัฒนาการบริหารโรงเรียนบ้านทองหลาง ปฏิบัติการพัฒนาครู พัฒนานักเรียน การดำเนินโครงการบริหารวิชาการ ปีการศึกษา 2565 จำนวน 8 โครงการ การเรียนรู้ตามแนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) การเรียนรู้ร่วมกันของ เครือข่ายชุมชนแห่งการเรียนรู้โรงเรียนบ้านทองหลาง สังเคราะห์เป็นรูปแบบการพัฒนาโรงเรียนขนาด

เล็ก : โรงเรียนบ้านทองหลาง รูปแบบการแก้ปัญหา การพัฒนากิจกรรมเรียนรู้สำหรับครูและนักเรียน ชุมชน ขยายผลพัฒนาสู่โรงเรียนเครือข่ายให้เรียนรู้เป็นกรณีศึกษา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. สังเคราะห์การประเมินโครงการประจำปีเพื่อสร้างความเชื่อมั่นต่อการบริหารวิชาการ โรงเรียนบ้านทองหลาง
2. เพื่อสังเคราะห์การพัฒนาครูต้นแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพที่ส่งผลต่อการ พัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียนโรงเรียนขนาดเล็ก : โรงเรียนบ้านทองหลาง
3. เพื่อศึกษาหลักการแนวคิดรูปแบบการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก : โรงเรียนบ้านทองหลาง
4. เพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก : โรงเรียนบ้านทองหลาง

แนวคิดพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก

การพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กเป็นนโยบายสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และความต้องการของชุมชนเพื่อให้โรงเรียนขนาดเล็กได้อยู่คู่กับชุมชนตลอดไป แต่การพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กจำเป็นต้องอาศัยงบประมาณสนับสนุน ครูมีการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอน ตอบสนองนโยบาย และตอบสนองความต้องการพัฒนานักเรียนรวมถึงพัฒนาชุมชน หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กในสถานการณ์ปัจจุบัน สัมพันธ์กับแนวคิดและหลักการ ตลอดจนสถานการณ์และปัจจัยสนับสนุนในชุมชน

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาครู ครูถือว่าเป็นบุคลากรที่เป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญในการ ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในองค์การทางการศึกษาให้สามารถประสบความสำเร็จตามเป้าหมายและ จุดประสงค์และนโยบายการดำเนินการภายในหน่วยงานทางการศึกษาต้องอาศัยศักยภาพและ ความสามารถของครูเป็นสำคัญ ดังนั้นครูต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในวิชาชีพที่ตนรับผิดชอบ มีความคิดสร้างสรรค์ และมีวิสัยทัศน์กว้างไกล สามารถปรับตัวให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ของสังคมสิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยีที่ทันสมัย ด้วยเหตุนี้ ครูต้องพัฒนาตนเองและเรียนรู้ สร้างองค์ ความรู้ใหม่ แสดงความรู้ความสามารถครูมืออาชีพ มีจิตวิญญาณครูและพัฒนานวัตกรรมจากการจัด กิจกรรมการเรียนการสอนส่งไปสร้างความความเชื่อมั่นศรัทธาในฐานะเป็นครูของชุมชน โรงเรียนของ ชุมชน

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 อธิบายว่า คำว่า “ครู” นั้นมาจากรากศัพท์ ในภาษาบาลีว่า “คุรุ - ครู” หรือจากภาษาสันสกฤตว่า “คุรุ ในความหมายที่เป็นคำนาม แปลว่า “ผู้ สั่งสอนศิษย์หรือถ่ายทอดความรู้ให้แก่ศิษย์ ส่วนในความหมายที่เป็นคำวิเศษณ์ในภาษาบาลี แปลว่า หนัก สูง ส่วนในภาษาสันสกฤต แปลว่า ใหญ่ หรือหนัก (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556)

พระธรรมโกศาจารย์หรือพุทธทาสภิกขุได้อรรถาธิบายความหมายของ “ครู” ไว้ว่า ในสมัย โบราณ คำว่า “ครู” เป็นคำที่สูงมาก “ครูเป็นผู้เปิดประตูทางวิญญาณ และนำวิญญาณไปสู่คุณธรรม ขั้นสูง เป็นเรื่องทางจิตใจโดยเฉพาะ ครูเป็นผู้ควรเคารพหรือ มีความหนักที่เป็นหนักอยู่เหนือศีรษะ เป็น เจ้าหน้อยเหนือศีรษะคนทุกคน (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) 2553)

การพัฒนาครู เป็นให้ความสำคัญและเชื่อว่า ครูเป็นผู้เรียน ที่ต้องเรียนรู้และการพัฒนาตนเอง และรับการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และครูทุกคนต้องได้รับการพัฒนาจากหน่วยงานและพัฒนาตนเองทุกปี อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง และต้องเข้ารับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ปีละ 100 ชั่วโมง ครูบรรจุใหม่ต้องผ่านการอบรมตามโปรแกรมการอบรม เพื่อฝึกหัดการสอนและได้รับเงินเดือนสูง ระหว่างการอบรมต้องพัฒนาตนเองภายใต้การกำกับดูแลของศึกษานิเทศก์และผู้บริหาร และมีการสร้างเครือข่ายการพัฒนาเพื่อช่วยครู ให้มีการพัฒนาการเรียนการสอนของครู โดยเน้นการสอนของครูให้น้อยลงและให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และปฏิบัติได้ด้วยตนเองมากขึ้น (สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพเยาวชน, 2557)

การพัฒนาริชาชีพครูเป็นกระบวนการเรียนรู้ของครูอย่างต่อเนื่องตามช่วงอาชีพครู เพื่อความมั่นใจว่าครูจะมีความรู้ ทักษะ และสมรรถนะที่จำเป็นสำหรับการปฏิบัติการสอนท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยีอย่างรวดเร็วที่มีผลกระทบต่อการเรียนรู้และ การสอน (นาริรัตน์ รักษ์จิตกรกุล, 2560)

กล่าวได้ว่า การพัฒนาครูให้มีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ครู คือ ผู้มีคุณธรรมขั้นสูง เป็นอาชีพที่เหนียว ต้องปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่หลายประการ ชุมชนคาดหวังเมื่อทำหน้าที่สอนนักเรียน ครูจึงต้องพัฒนาตนเองเหมาะที่จะเป็นครู บุคลากรวิชาชีพซึ่งทำหน้าที่หลักทางด้านการเรียนการสอนและส่งเสริมการเรียนรู้ของ ผู้เรียนด้วยวิธีการต่าง ๆ ในสถานศึกษาทั้งของรัฐและเอกชน สภาพสังคมมีการเปลี่ยนแปลง จึงมีความจำเป็นที่ต้องมีการพัฒนาครูและเตรียมครูที่จะเข้าสู่วิชาชีพให้มีสมรรถนะสูง เพราะครูต้องพัฒนาผู้เรียนให้สามารถเผชิญสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ทั้งในปัจจุบันและอนาคต

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การจัดการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญว่า หมายถึง การจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเป็นผู้มีสมรรถภาพ คือ เก่ง มีคุณภาพ คือ ดีและเป็นผู้มีสุขภาพกายสุขภาพจิตที่ดี คือ สุข เป็นประชากรที่เก่ง ดี สุข เป็นประชาชนที่มองกว้างคิดไกล ใฝ่รู้ เชิดชูคุณธรรม (พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์, 2554) โดยคำนึงถึงความเหมาะสมกับผู้เรียนและประโยชน์สูงสุดที่ผู้เรียนควรจะได้รับมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้ ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้อย่างตื่นตัว ทั้งทางร่างกายสติปัญญา สังคมและอารมณ์ และได้ใช้กระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ (ทศนา แคมมณี, 2553)

การสอนที่เน้นให้ผู้เรียนได้คิดค้นหาความรู้และลงมือปฏิบัติหรือกระทำจริงจนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองและเน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วิธีแสวงหาความรู้ซึ่งต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้และเทคนิควิธีการสอนหลายๆ แบบ (กรมวิชาการ, 2549)

การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ รูปแบบการเรียนเปลี่ยนไป นักเรียนสามารถแสวงหาความรู้ เรียนรู้ตลอดเวลา เริ่มตั้งแต่เรียนรู้ในครอบครัว ชุมชนจนถึงโรงเรียน และการเรียนรู้ที่เกิดจากการคิดการค้นคว้าการทดลองและสรุปผลได้โดยผู้สอน และนักเรียนเรียนปรับใช้กับสถานการณ์สภาพจริงของชีวิต ครูต้องปรับรูปแบบการสอนให้สามารถสอนได้ทั้งในห้องเรียน สอนออนไลน์ด้วยรูปแบบต่างๆ และอาจปรับเปลี่ยนบทบาทหน้าที่ของตนเองจากการถ่ายทอดความรู้มาเป็นการวางแผนจัดการชี้แนะและอำนวยความสะดวกให้กับผู้เรียน เน้นผู้เรียนจัดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผู้เรียนเกิดการ

เรียนรู้ด้วยตนเองจากความสนใจและความต้องการของผู้เรียน โดยมีครูเป็นผู้สนับสนุนให้ความต้องการในการเรียนรู้ของผู้เรียนจนประสบผลสำเร็จตามจุดประสงค์ของการศึกษา

กล่าวได้ว่า การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญหรือเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางเป็นการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียนสนองความแตกต่างระหว่างบุคคล ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริงเรียนรู้อย่างมีความสุขได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพรอบด้านสมดุล มีทักษะการแสวงหาความรู้สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) การรวมพลังจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก การจัดการทรัพยากรที่จำกัดให้สามารถตอบสนองความต้องการจัดการศึกษาให้ดำเนินการต่อไปได้ กลุ่มครู ผู้บริหารโรงเรียน ผู้บริหารการศึกษาและบุคลากรทางการศึกษาที่เกี่ยวข้อง ผู้ปกครอง ชุมชน ต้องเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาโรงเรียน เสริมสมรรถนะครูและบุคลากรทางการศึกษา และร่วมมือ ร่วมใจกันเรียนรู้ทางวิชาชีพการศึกษาที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ไปที่ผู้เรียน ให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ผ่านกระบวนการทำงานอย่างมืออาชีพ เรียนรู้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ชุมชนการเรียนรู้อย่างมืออาชีพมีอิทธิพลอย่างมากต่อคุณภาพการสอนของครู การรวมตัวกันของครูให้เข้มแข็งเพื่อทำงานสร้างสรรค์ แลกเปลี่ยนแบ่งปันประสบการณ์ซึ่งกันและกัน จากการทำหน้าที่สอนของครูในภารกิจประจำวันและผู้บริหารโรงเรียนเป็นปัจจัยสำคัญในการจัดตั้งชุมชนการเรียนรู้อย่างมืออาชีพในระดับโรงเรียน Hord (2004)

การรวมตัวของกลุ่มครู ผู้บริหารโรงเรียน ผู้บริหารการศึกษาและบุคลากรทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องร่วมใจกันเรียนรู้ทางวิชาชีพ ผ่านกระบวนการทำงานอย่างมืออาชีพ เรียนรู้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เกิดเป็นวัฒนธรรมหรือชุมชนของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เปิดโอกาสให้ครูเป็นประธานขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้การปฏิรูปการเรียนรู้ และพัฒนาสมรรถนะทางวิชาชีพและคุณภาพของผู้เรียนร่วมกัน การเรียนรู้ประสบการณ์การปฏิบัติงานในพื้นที่

กล่าวได้ว่า ชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) เป็นการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่ กลุ่มครู ผู้บริหารโรงเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน ต้องเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาโรงเรียนร่วมใจกันเรียนรู้ทางวิชาชีพการศึกษาที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ไปที่ผู้เรียนช่วยให้ครูมีพลังสนับสนุนการจัดการเรียนการสอน โดยเฉพาะโรงเรียนขนาดเล็กจำเป็นต้องอาศัยชุมชนร่วมเรียนรู้ปัญหาการจัดการเรียนการสอน ร่วมพัฒนาเสริมสมรรถนะครูและบุคลากรทางการศึกษา

แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินโครงการ เป็นกระบวนการศึกษาหาข้อมูลอย่างเป็นระบบตามสภาพจริงเพื่อนำมาจัดเป็นสารสนเทศ ตัดสินคุณค่าและประกอบการพิจารณาตัดสินว่าผลสัมฤทธิ์ของโครงการตรงตามวัตถุประสงค์ เป้าหมายหรือสอดคล้องกับมาตรฐานที่กำหนดไว้หรือไม่มีคุณภาพหรือประสิทธิภาพมากนักน้อยเพียงใด ลักษณะของการประเมินตามหลักการทางวิทยาศาสตร์ เน้นความเป็นปรนัยในเชิงประจักษ์ ความน่าเชื่อถือของการวัดความเป็นมาตรฐานของเครื่องมือที่ใช้วัด การใช้สถิติวิเคราะห์ในเชิงปริมาณเพื่อหาข้อสรุปรวมทั้งการค้นหา เกณฑ์มาตรฐานเพื่อการเปรียบเทียบกับผลการประเมินในเชิงของการวิจัยประยุกต์ (Applied Research) เป็นกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเสนอเป็นทางเลือกในการตัดสินใจทางการบริหารจัดการโครงการมากกว่าใช้สำหรับการตัดสินค่าของโครงการ (วีระยุทธ ขาตะกาญจน์, 2557)

ส่วนรูปแบบจำลอง CIPP Model นำมาใช้ประเมินโครงการในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

1. การประเมินสภาพแวดล้อม (context evaluation) ซึ่งจะช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับการวางแผนในการกำหนดวัตถุประสงค์ (planning decisions)
2. การประเมินปัจจัยเบื้องต้น (input evaluation) เป็นการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการสร้างเพื่อกำหนดรูปแบบของโครงการ (structuring decisions)
3. การประเมินกระบวนการโครงการ (process evaluation) เป็นการตัดสินใจด้านการประยุกต์เพื่อควบคุมการดำเนินการของโครงการไปปฏิบัติ (implementing decisions)
4. การประเมินผลผลิต (product evaluation) จะช่วยในการตัดสินใจเพื่อตัดสินใจและดูแลผลสำเร็จของโครงการหรือทบทวนโครงการ (recycling decisions) จำเนียร สุขหลาย และคณะ (2540)

กล่าวได้ว่า การประเมินโครงการเป็นกระบวนการศึกษาหาข้อมูลอย่างเป็นระบบ ลักษณะของการประเมินตามหลักการทางวิทยาศาสตร์ เน้นความเป็นปรนัยในเชิงประจักษ์แสดงผลการพัฒนาโรงเรียน การจัดการเรียนการสอนโดยอาศัย โครงการ กิจกรรมเสริม ส่งผลต่อการพัฒนานักเรียน พัฒนาครู พัฒนาโรงเรียน พัฒนาชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) การวิจัยเชิงเอกสาร (Document Research) และการจัดเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงประจักษ์การวิจัยและพัฒนา ได้แก่ การประเมินโครงการประจำปีเพื่อสร้างความเชื่อมั่นต่อการบริหารวิชาการโรงเรียนบ้านทองหลาง การพัฒนาครูต้นแบบชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพที่ส่งผลต่อการพัฒนา การเรียนรู้ของนักเรียน โรงเรียนขนาดเล็ก : โรงเรียนบ้านทองหลาง, หลักการแนวคิดรูปแบบการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก : โรงเรียนบ้านทองหลาง ใช้แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC), รูปแบบการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก : โรงเรียนบ้านทองหลาง สังเคราะห์สรุปเป็นองค์ความรู้รูปแบบการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก : โรงเรียนบ้านทองหลาง

ผลการวิจัย

การพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก ประสบการณ์การพัฒนาโรงเรียนบ้านทองหลาง ผู้บริหารและคณะครู ควรเรียนรู้จากงานประจำนำไปสู่การวางแผนพัฒนาอย่างเป็นระบบ ตามกระบวนการวิจัยและพัฒนา อาจยังไม่ต้องเริ่มต้นเขียนรายงานเป็นเอกสาร แต่ควรคิดวิเคราะห์ ค้นหาองค์ความรู้ใหม่สำหรับพัฒนางานประจำสำหรับให้บริการแก่ผู้มีส่วนได้เสียกับการปฏิบัติงาน ทั้งนี้ การพัฒนางานต้องเริ่มต้นจากการพัฒนาตนเองก่อน เพื่อให้เองมีความรู้ มีทักษะ มีความมั่นคงในวิชาชีพ มีความพร้อมปฏิบัติงานในหน้าที่ครู เป็นต้นแบบครูที่พัฒนาแล้ว โดยไม่มองว่า โรงเรียนมีขนาดเล็ก โรงเรียนมีปัญหา ครูไม่เพียงพอ แต่เริ่มต้นพัฒนาตนเอง เรียนรู้งานประจำทั้งที่มีปัญหาและงานเด่นที่สร้างชื่อเสียงให้กับครู พัฒนาขึ้นตามกระบวนการวิจัยสภาพปฏิบัติงานจริง

การวิจัยและพัฒนางานประจำเป็นสิ่งจำเป็น เนื่องจากโรงเรียนขนาดเล็ก ครูมีจำนวนน้อย ครูสอนไม่ครบชั้น การที่นักเรียนไปพัฒนาตนเองเป็นการทิ้งภาระให้แก่ครูในโรงเรียนเกิดการสะสมปัญหา ด้วยเหตุนี้ ควรวิจัยและพัฒนางานประจำแสดงผลการพัฒนาตนเองของครู รูปแบบนิยม คือ งานวิจัยทำ R2R ครูเริ่มต้นเรียนรู้งานประจำ มุ่งหวังให้เกิดผลทำงานสร้างสรรค์ประโยชน์ให้แก่หน่วยงาน และผลงานนั้นจะสะท้อนกลับมาสู่ตัวครู ช่วยสร้างความมั่นคงในวิชาชีพ มีความเชื่อมั่นว่า โอกาสแห่งความก้าวหน้า ต้องทำงานให้เป็นระบบ มีการแก้ไขปัญหา พัฒนา/ปรับปรุง และเก็บ ข้อมูล/วิธีการต่าง ๆ ไว้ เพื่อพัฒนางานประจำ สร้างสรรค์สิ่งใหม่ พร้อมทั้งมีการสะสมผลงาน และพัฒนาให้เกิดประโยชน์ในวงกว้างอย่างต่อเนื่อง ขยายผลต่อไปยังเพื่อนครู นักเรียน และชุมชน

การพัฒนาครู พัฒนาโรงเรียน ค้นหาความต้องการและระบุวิธีพัฒนาโรงเรียนได้ดีที่สุด คือ ครูในโรงเรียน เมื่อครูงานวิเคราะห์ งานสังเคราะห์ คู่มือ งานวิจัย บทความทางวิชาการ ตำรา หนังสือ หรืองานสร้างสรรค์อื่น ๆ การเรียนรู้งานประจำของครูในโรงเรียนขนาดเล็กจึงมีความสำคัญ ลำดับแรกของการพัฒนาโรงเรียน

การพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กไม่อาจสำเร็จได้ตามเป้าหมาย แม้ว่าครูจะมีความรู้ความสามารถ เนื่องจากปัญหาและความต้องการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กนั้นมีมาก เชื่อมโยงกัน หลายมิติ ครูมีขีดจำกัดในการแก้ไขปัญหา แต่ถ้าครูเลือกวิธีการชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ หรือ Professional Learning Community หมายถึง การร่วมมือ ร่วมใจกันของครู ผู้บริหารโรงเรียน และหน่วยงานการศึกษาที่เกี่ยวข้อง เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ทางวิชาชีพ โดยมุ่งผลสัมฤทธิ์ไปที่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถ พัฒนาการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ผ่านการวางแผน การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน จนเกิดเป็นวัฒนธรรม หรือชุมชนของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในโรงเรียน จะช่วยให้เกิดการดึงพลังร่วมพัฒนาโรงเรียน แต่ทั้งนี้ ครูต้องเริ่มต้นพัฒนาตนเองก่อนเพื่อ สร้างศรัทธาจุดเริ่มต้นพลังร่วมของชุมชน

การพัฒนาโรงเรียนบ้านทองหลาง อาศัยศรัทธาที่เกิดจากแกนนำเครือข่ายชุมชนแห่งการเรียนรู้โรงเรียนบ้านทองหลาง เพื่อร่วมสนับสนุนพัฒนางานบริหารโรงเรียนบ้านทองหลาง เกิดเป็น แนวคิดแนวปฏิบัติ ในการบริหารจัดการพัฒนาโรงเรียนบ้านทองหลางซึ่งต้องเชื่อมโยงกับบุคคลหลาย หน่วยงานเข้ามามีส่วนสนับสนุนการพัฒนาโรงเรียนบ้านทองหลางเพื่อให้โรงเรียนบ้านทองหลางได้สามารถ เชื่อมโยงกิจกรรมตามแผนงานปฏิบัติงานประจำปีในลักษณะการบูรณาการร่วมกับกิจกรรมของ เครือข่าย

องค์ประกอบสำคัญของโรงเรียน คือ คณะกรรมการสถานศึกษา โดยประกอบด้วย 1) ผู้แทนผู้ปกครอง 2) ผู้แทนครูและบุคลากรทางการศึกษา 3) ผู้แทนองค์กรศาสนา 4) ผู้แทน ภาควิชาการ/ผู้ทรงคุณวุฒิ 5) ผู้แทนองค์กรชุมชนกำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน 6) ผู้แทนองค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น 7) ผู้แทนครูภูมิปัญญาไทย/ปราชญ์ชาวบ้าน 8) ผู้แทนศิษย์เก่า 9) ผู้แทนนักเรียน 10) ผู้อำนวยการ สถานศึกษา ทั้งนี้ คณะกรรมการโรงเรียนขนาดเล็กอาจมีคณะกรรมการไม่ครบ และอาจ สนับสนุนโรงเรียนไม่ได้ตามที่คาดหวัง แต่การสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นต่อการบริการโรงเรียนบ้าน ทองหลาง การเรียนรู้ร่วมกับเครือข่ายชุมชนแห่งการเรียนรู้โรงเรียนบ้านทองหลาง ส่งผลให้เกิดการ พัฒนาได้รวดเร็ว พร้อมกับการประสานงานร่วมคณะกรรมการสถานศึกษา โรงเรียนบ้านทองหลาง

องค์ความรู้ใหม่

การพัฒนาโรงเรียน คณะครูหรือผู้บริหารไม่ควรคำนึงถึงขนาดความแตกต่างระหว่างโรงเรียนขนาดใหญ่หรือขนาดเล็ก แต่ควรเริ่มต้นพัฒนาตนเองสามารถสร้างศรัทธาและความเชื่อมั่นต่อการบริหารงานพัฒนาโรงเรียน และความเชื่อมั่นต่อการจัดการเรียนการสอนที่อาศัยความหลากหลายของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ สนับสนุนการพัฒนาโรงเรียนในรูปแบบต่าง ๆ ภายใต้ความร่วมมือของคณะกรรมการสถานศึกษาและเครือข่าย ของโรงเรียนเข้าช่วยพัฒนาโรงเรียนตามความรู้ความสามารถของเครือข่ายจะช่วยให้เกิดการเสริมสมรรถนะของครูสนับสนุนการพัฒนาที่ครูต้องการได้ และผลการพัฒนาโรงเรียนต้องสามารถแสดงพัฒนาการพัฒนาคูต้นแบบที่สามารถพัฒนานักเรียนได้เรียนรู้ พัฒนาตนเองให้มีความรู้ความสามารถเหมาะสมกับเพศและวัย ใช้ความรู้ประยุกต์ใช้กับการดำรงชีวิต ผลการเรียนรู้ที่ระบุผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ใช้เป็นฐานการเรียนรู้ลำดับขั้นที่สูงขึ้น และสะท้อนผลไปยังครอบครัวชุมชน ส่งเสริมการพัฒนาชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม ชุมชนร่วมเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กให้อยู่คู่กับชุมชน

บทสรุป

การพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กให้มีประสิทธิภาพภายใต้ข้อจำกัดด้านงบประมาณและบุคลากร จำเป็นต้องใช้รูปแบบการบริหารจัดการที่เน้นการสร้างเชื่อมั่นและการเรียนรู้ร่วมกัน ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่ารูปแบบ "TL-MODEL" (Trust & Learning) เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนโรงเรียน โดยอาศัยความเชื่อมั่นจากผู้ปกครองและชุมชนผ่านการดำเนินโครงการที่โปร่งใสและเห็นผลลัพธ์ชัดเจน ควบคู่ไปกับการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) เพื่อพัฒนาครูให้เป็นครูต้นแบบ ซึ่งหัวใจสำคัญที่ทำให้รูปแบบนี้สำเร็จคือการน้อมนำหลัก "อิทธิบาท 4" มาเป็นแรงขับเคลื่อนให้บุคลากรทำงานด้วยความรักในหน้าที่และมีความเพียรพยายาม นำไปสู่การยกระดับคุณภาพการศึกษาของนักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็กได้อย่างเป็นรูปธรรม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้

โรงเรียนควรจัดทำระบบการสื่อสารและประชาสัมพันธ์ผลงานของนักเรียนและโครงการต่างๆ สู่ชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อดึงภาคส่วนภายนอกให้เข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนทรัพยากรและการจัดการศึกษา

ควรส่งเสริมให้ครูในโรงเรียนขนาดเล็กทำกิจกรรม PLC ข้ามโรงเรียนเพื่อแลกเปลี่ยนเทคนิคการสอนและแก้ไขปัญหาการจัดการเรียนรู้ในวิชาที่ขาดแคลนผู้เชี่ยวชาญ

ผู้บริหารสถานศึกษาควรสอดแทรกหลักอิทธิบาท 4 ในกระบวนการทำงาน โดยสร้างแรงจูงใจ (ฉันทะ) และให้คำปรึกษาอย่างใกล้ชิดเพื่อลดภาระความเหนื่อยล้าของครูในโรงเรียนขนาดเล็ก

2. ข้อเสนอแนะในการศึกษาและวิจัยครั้งต่อไป

ควรนำรูปแบบ "TL-MODEL" ไปทดลองใช้กับโรงเรียนขนาดเล็กในพื้นที่อื่นที่มีบริบททางวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน เพื่อปรับปรุงรูปแบบให้มีความยืดหยุ่นและเป็นสากลมากขึ้น

ควรศึกษาแนวทางการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศหรือการเรียนรู้ออนไลน์มาช่วยสนับสนุนรูปแบบการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก เพื่อลดช่องว่างด้านจำนวนครูไม่ครบชั้นเรียน

ควรวิจัยเกี่ยวกับโมเดลการใช้ทรัพยากรร่วมกัน (Resource Sharing) ระหว่างกลุ่มโรงเรียนขนาดเล็กในระดับตำบล เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารวิชาการและงบประมาณร่วมกันอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- กรมวิชาการ. (2549). **กระบวนการเรียนรู้และยุทธศาสตร์การเรียนรู้**. กรุงเทพฯ : เดอะมาสเตอร์กรุ๊ปแมนเนจเม้นท์ จำกัด.
- จำเนียร สุขหลาย และคณะ. (2540). **แบบจำลอง CIPP. รวมบทความทางการประเมินโครงการ**. กรุงเทพฯ : ชุมชนสหกรณ์เกษตรแห่งประเทศไทย.
- ทิตินา แคมมณี. (2553). **ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธน วังษ์จินดา. (2562). **ข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายใน**. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- นาริรัตน์ รักวิจิตรกุล. (2560). **การพัฒนาวิชาชีพครู. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม**, 11(1) : 21-33.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2553). **พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์คำวัด**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา.
- พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์. (2554). **การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ**. กรุงเทพฯ : เดอะมาสเตอร์กรุ๊ปแมนเนจเม้นท์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคล เฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554**. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน
- สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพของเยาวชน. (2557). **รายงานผลการดำเนินงานสำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพของเยาวชน 2553-2556**. กรุงเทพฯ : สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพของเยาวชน.
- สำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐานกลุ่มวิจัยและพัฒนานโยบาย. (2564). **ประกาศสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เรื่อง นโยบายสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 - 2565**. กรุงเทพฯ : สำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐานกลุ่มวิจัยและพัฒนานโยบาย.
- Hord, S.M. (2004). **Learning together, leading together**. New York : Teachers College Press.